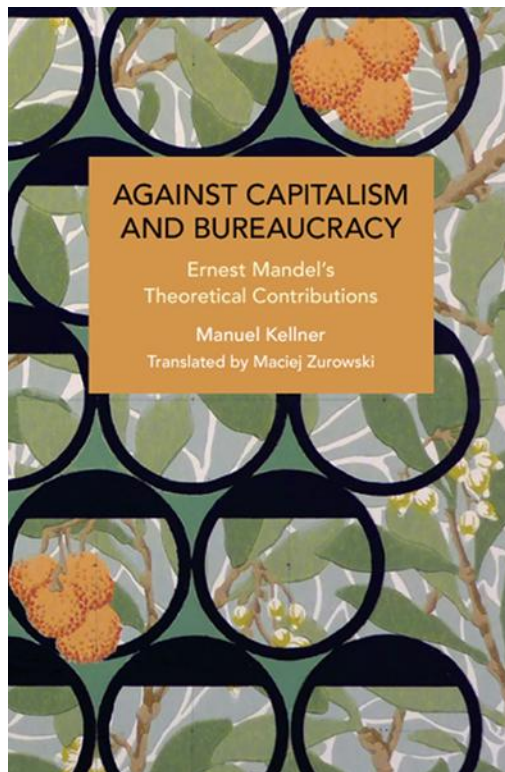

Paul Le Blanc

Om Ernest Mandels bidrag 2026

Recension av boken *Against Capitalism and Bureaucracy: Ernest Mandel's Theoretical Contributions* av Manuel Kellner, översatt till engelska av Maceij Zurowski, med förord till engelska utgåvan av Michael Löwy. Chicago: Haymarket Books, 2024, 465 sidor.

Recensionen publicerades först i *Against the Current*, nummer 240, januari-februari 2026.

En anhopning globala kriser och katastrofer har skapat kraftfulla radikaliseringsstendenser över hela världen, vilket får allt fler unga aktivister att söka efter exempel och insikter från revolutionära kämpar och tänkare som har gått före dem. Många har kommit till den rimliga slutsatsen att det finns mycket att lära av det förflutna som kan hjälpa oss att förstå nutiden och forma framtiden.

För vissa av oss (särskilt i den åldrande och minskande 1968-generationen) var Ernest Mandel (1923–1995) en central figur – som inspiratör, mentor och kamrat – vars bidrag nu har börjat få välförtjänt uppmärksamhet.

En enastående, kritiskt studie av en av Mandels tyska kamrater (från 68-generationen) – Manuel Kellner – har nu publicerats, och den åstadkommer vad tidigare studier om Mandel inte lyckades med: att systematisk granska och utvärdera hans omfattande teoretiska bidrag.

Boken, som publicerats i den anmärkningsvärda bokserien *Historical Materialism*, är en tillgång för forskare och aktivister som vill engagera sig i och dra nytta av en briljant teoretikers dynamiska arbete som tog revolutionära förändringar på allvar. Vi kommer här att koncentrera oss på några av Kellners teser, även om detta arbete – liksom Mandels samlade bidrag – förtjänar en vidare (kollektiv, kritiskt sinnad) diskussion.

Revolutionär teoretiker inom Fjärde internationalen

Man kan inte förstå Mandels teoretiska utveckling utan att förstå hans djupa engagemang i Fjärde internationalen, som är en internationell organisation av vänsterpartier och grupper, grundad 1938 efter en fem år lång förberedelseprocess av Leo Trotskij och andra revolutionära marxister från ett antal länder.

De drevs av behovet av ett revolutionärt alternativ till Andra internationalen (eller Socialistiska internationalen, som de ansåg hade förstörts av socialdemokratisk reformism) och till Tredje internationalen (eller Kommunistiska internationalen, som de ansåg hade förstörts av auktoritär stalinism).¹

”Redan i ung ålder”, berättar Kellner, ”strax efter andra världskriget, var Ernest Mandel en ledande figur i Fjärde internationalen”, och betraktades vid den tiden ”som ett slags underbarn, tack vare sin intellektuella skicklighet, sina redan omfattande kunskaper och sin förmåga att tänka självständigt, erbjuda fängslande analyser av sociala processer och formulera revolutionära socialistiska perspektiv på ett övertygande sätt”.

Från och med denna period, och under de följande femtio åren, ”spelade han en viktig roll under utvecklingen av Fjärde internationalens ståndpunkter” i en rad olika frågor. (Kellner, s 215)

Kellner noterar att Mandel ”alltid strävade efter att säkerställa kontinuiteten med Trotskijs viktigaste ståndpunkter och Fjärde internationalens programmatiska arv”.

Detta fick två konsekvenser: (1) ”allt som var ’nytt’ [ansågs] kunna analyseras bäst med utgångspunkt från en trotskistisk ståndpunkt”, och följaktligen (2) när hans skrifter granskas ”är hans egna teoretiska bidrag ... inte alltid lätta att urskilja”, även om Kellner hävdar att Mandel faktiskt gav självständiga bidrag.

Genom hans tänkande löper också en otroligt fruktbar spänning – ”en spänning mellan ’öppenhet’ och insisterande på ’samstämmighet’”. (s 215, 407)

Kellner identifierar ett samband mellan Mandels öppenhet/samstämmighet och Fjärde internationalen, som han hade ägnat sitt liv åt. En aspekt av detta är att han insisterade på att teorin inte är en öppen tankebidning, utan en vägledning till handling. Detta innebär att beslutsamt främja den revolutionära socialistiska saken på ett sätt som kan kulminera i en framgångsrik revolution. Men en annan aspekt innebär en sekteristisk fara.

Positiva och negativa aspekter

Kellner inleder sin undersökning av de positiva aspekterna så här: ”Betoningen på samstämmighet i hans egen idévärld ... härrör från djupt rotade behov. Sammanhållningen i en organisation, som i mycket blygsam utsträckning kunde uppnås genom framgångar i praktisk handling, beror inte minst på uppfattningen att den lära som organisationen står för är i överensstämmelse med den sociala verkligheten och dess utvecklingstendenser.” Han tillägger: ”Vad annat kan den grunda sitt hopp på om att en dag bli en relevant politisk faktor?” (s 408)

I nästa andetag noterar han det negativa:

¹ För lärarika, mer eller mindre icke-polemiska redogörelser, se: Pierre Frank, [Fjärde Internationalen](#), Pierre Frank, Daniel Bensaïd, Ernest Mandel, *The Long March of the Trotskyists: Contributions to the History of the Fourth International* (London: Resistance Books, 2014); Robert J. Alexander, *International Trotskyism 1929-1985: A Documented Analysis of the Movement* (Durham, NC: Duke University Press, 1991); Livio Maitan, *Memoirs of a Critical Communist: Towards a History of the Fourth International* (London: Resistance Books, 2019); Daniel Bensaïd, *An Impatient Life: A Memoir* (London: Verso, 2014).

Om kategorier från de programmatiska ”rättesnörena” (såsom ”permanent revolution”) visar sig vara otillräckliga för att tolka sådana processer [som utspelar sig i världen], verkar sammanhållningen i den egna organisationen stå på spel. Men i sådana fall fungerar teorin mindre som en vägledning för handling än som ett sätt att försäkra sig om att ens egna grundläggande ståndpunkter är giltiga. Det finns alltså också en viss ”apologetisk” aspekt hos Mandels marxism. (s 409)

Och ändå kom det positiva verkligheten i förgrunden vid ett avgörande ögonblick i historien:

... på grundval av sin analys av den samtida kapitalismen och några viktiga tendenser när det gäller sociala krafter och kamp, förutsåg Mandel i början av 1960-talet inte bara övergången till en ”lång våg” med stagnerande och depressiva tendenser, utan också en ny uppgång av antiimperialistisk kamp, antibyråkratisk kamp och klasskamp i de utvecklade industriella kapitalistiska länderna.

I allt detta bekräftades hans förutsägelser av den faktiska utvecklingen. Härmed gav han medlemmarna i Fjärde internationalen och ett antal aktivister inom vänster- och arbetarrörelsen nytt hopp: det perspektiv han erbjöd var att de verkliga tendenserna i samhället snart skulle sammanstråla med deras idéer om en process av universell frigörelse.

I synnerhet ”dialektiken mellan världsrevolutionens tre sektorer”, som 1963 kanske verkade spekulativ och överoptimistisk för observatörer, verkade börja förverkligas i slutet av 1960-talet. Vänstern i allmänhet, och FI i synnerhet, kom stärkta ur denna process av radikal förändring. (s 409-410)

Mycket har förändrats sedan slutet av 1960-talet och sedan Mandels död 1995. I detta dramatiskt föränderliga sammanhang har den en gång så massiva arbetarrörelsen och organisationerna inom den vänsterorienterade arbetarrörelsen, på olika sätt och av flera skäl, i stort sett upplösts. Fjärde internationalen har överlevt, men även den har förändrats.

När den grundades framställde sig FI som det socialistiska revolutionens världsparti, och detta var tydligt i Mandels egna perspektiv ända till slutet av hans liv. Som Kellner påpekar, ”för Mandel var FI den organisation som autentiskt bevarade och utvecklade den revolutionära marxistiska traditionen, kärnan i den framtida stora kraft” som skulle frambringa en socialistisk revolution.

Under det år då Mandel dog förklarade dock en världskongress för Fjärde internationalen ”något mer blygsamt”, som Kellner sammanfattar det, ”att den är en av flera internationellt organiserade tendenser som vill bidra till arbetarrörelsens förnyelse, reformeringen av en antikapitalistisk vänster och bildandet av revolutionära partier och en revolutionär massinternational”. (s 436)

Bredd i tänkandet, fokus på målet

Omfånget av Mandels tankar och bidrag framgår av bokens kapitelrubriker. ”Teori och praktik” (kapitel 1) beskriver hans tidiga liv. Det fokuserar på hans intellektuella, politiska och aktivistiska utveckling, bland annat i samband med nazisternas invasion – och motståndet mot den – i hans hemland Belgien under andra världskriget, vilket kulminerade med att han tidigt upphöjdes till ledarskapet inom Fjärde internationalen.

”Kritik av den samtida kapitalismen” (kapitel 2) utforskar hans banbrytande bidrag till den marxistiska ekonomiska teorin, särskilt när det gäller kapitalismens struktur och dynamik under perioden efter andra världskriget, men placerar också detta i ett längre historiskt perspektiv.

”Socialism: Den utopiska dimensionen i Mandels verk” (kapitel 3) presenterar detaljer om Mandels vision av alternativet till kapitalismen – djupt humanistisk och demokratisk, samtidigt som den strävar efter en hård realism. Erfarenheterna efter den ryska socialistiska revolutionen 1917 ledde till ett helt annat resultat, och Mandel ägnade stor uppmärksamhet åt en fortlöpande och intensiv undersökning av hur och varför detta blev fallet, och vad det

betydde för hans samtida teoretiker och aktivister, vilket sammanfattas i ”Kritik av byråkratin” (kapitel 4).

Den inriktning som Mandel föreslog för hur man skulle gå från den kapitalistiska nutidens förtryckande verklighet till den efterlängtdade socialistiska framtiden presenteras i ”Socialistisk strategi” (kapitel 5).

De avslutande kapitlen – ”Frigörelse och social katastrof” (kapitel 6) och ”Utvärdering och framtidsutsikter” (kapitel 7) – erbjuder skarpsinniga diskussioner om Mandels (och Trotskijs) analys av fascismen och Mandels försök att förstå Förintelsen. Även på dessa sista sjuttio sidor finns kortfattade diskussioner om en rad olika frågor, och här kommer vi mycket kort att beröra tre av dem.

Den ena gäller frågan om optimism kontra pessimism. Ett citat som tillskrivs Antonio Gramsci (men som egentligen härstammar från en av hans litterära hjältar, Romain Rolland) är en uppmaning till ”pessimism i intellektet, optimism i viljan”, vilket kan förstås på mer än ett sätt.²

För Gramsci kunde ett pessimistiskt intellekt användas för att göra en mer effektiv under kampen för socialismen, med en optimistisk vilja som vägrar att låta en ge upp. Å andra sidan verkar det för alltför många trötta eller lata aktivister under de senaste åren rättfärdiga att man blivit handlingsförlamad av en ”optimistisk” vilja som drar mot en effektiv socialistisk rörelse och ett ”pessimistiskt” intellekt som uppfattar dess uppenbara omöjlighet.

Michael Löwy, som citeras utförligt av Kellner, använde uttrycket i dess strikt gramsciska betydelse och observerade med avseende på Mandel att ” när det upphörde att vara ’viljans optimism i Gramscis mening (det vill säga knutet till ’intellektets pessimism’) och blev en sorts ogrundad ’intellektets optimism’, så blev det en källa till avgörande svagheter. Det orsakade en del av hans ökänt optimistiska uttalanden och förutsägelser, som upprepades så ofta och så ofta kom på skam, om ’massornas våldsamma revolt’ och en omedelbart förestående revolution i Sovjetunionen, Spanien, Tyskland, Frankrike, Europa och hela världen.”³

I slutet av 1960-talet och början av 1970-talet stödde Mandel perspektivet på en kontinental strategi för gerillakrigföring som – enligt hans överoptimistiska uppfattning – kunde leda till socialistiska revolutioner i hela Latinamerika. År 1969 spekulerade han flyktigt i att en revolution till och med skulle kunna äga rum i USA mellan 1979 och 1984.⁴

På vissa sätt mer djupgående är Kellners diskussion om ett slags ”moraliskt imperativ” som drev Mandel (och som ”förenade honom med ett antal hängivna socialister från olika strömningar”), som Kellner beskriver så här:

Mandel framhåller att det är en moralisk plikt att ta parti för de exploaterade och förtryckta, även om alla förhoppningar om att uppnå den önskade sociala befrielsen är krossade: ”I dagens borgerliga samhälle innebär detta att man tar parti för arbetarklassen och andra förtryckta befolkningsgrupper, fattiga bönder i tredje världen, förtryckta kvinnor, förtryckta ungdomar osv. Detta är en moralisk plikt, en samvetsfråga som inte härrör från någon visshet om att socialismen kommer att

² Se min essä ”Antonio Gramsci and the Modern Prince” i Paul Le Blanc, *The Revolutionary Collective: Comrades, Critics, and Dynamics in the Struggle for Socialism* (Chicago: Haymarket Books, 2022, s 116-117).

³ Löwy, [Ernest Mandels revolutionära humanism](#), på marxistarkiv.se, s 9-10.

⁴ Kellner, s. 432. Om erfarenheterna i Latinamerika, se Bensaïd, *An Impatient Life*, s 109-142. I slutet av sin mycket intressanta undersökning av USA från 1969 drog Mandel slutsatsen att ”den politiska radikaliseringen av arbetarklassen, och därmed socialismen, kommer att bli ett praktiskt förslag i USA inom de närmaste 10 eller 15 åren, under den kombinerade inverkan av alla dessa krafter som har undersökts här”. Se Ernest Mandel, [Vart är Amerika på väg?](#) ur *New Left Review* 1/54, mars-april 1969.

segra. Även om man är övertygad om att barbariet kommer att segra, får man inte för en sekund överge detta moraliska, kategoriska imperativ.” (s 429-430)

Det leder oss till ett utmärkande inslag i Mandels tänkande. För Mandel (liksom för Marx) var detta kategoriska imperativ oskiljaktigt.

Arbetarklassens engagemang

Kellner hänvisar till ”Mandels sista omfattande skrift – [som] i viss mening ... kan definieras som hans ’politiska testamente’”. Detta var en del av en offentlig konfrontation (som några av hans närmaste kamrater starkt hade avrått honom från) i New York City med den hypersektaristiska Spartacist League.

I årtal hade den fördömt Mandel och Fjärde internationalen med anklagelsen att de systematiskt och alltid, alltid förrådde den trotskistiska saken – och han ville ge ett svar. I nära samråd med Mandel gick jag med på att hjälpa till att organisera och vara medordförande för evenemanget.⁵

Enligt Kellner ”genomsyras Mandels politisk-strategiska tänkande av en spänning mellan å ena sidan hans inriktning mot en klassrörelse av löntagare och hela spektrumet av emancipatoriska sociala rörelser, och å den andra hans starka identifikation med sin egen, i stort sett marginella organisation”. Dessa känslor genomsyrade hans kommentarer under debatten med spartakisterna. Av bestående relevans var dock de mer allmänna synpunkter han framförde om arbetarklassen, dess utveckling och dess kamp. (s 433)

Mandel inleder sitt politiska testamente med dessa fem meningar.

Marxismen föddes med den elfte tesen om Feuerbach: ”Filosoferna har bara tolkat världen. Det gäller att förändra den.” En korrekt teoretisk förståelse av kapitalismen är visserligen oundgänglig för att kunna störta den, men den räcker inte. Denna uppgift måste förverkligas i praktiken. Endast arbetarklassen – såsom den definieras i det ryska socialdemokratiska arbetarpartiets första program, som skrevs av Lenin och Plechanov, alla som är ekonomiskt tvungna att sälja sin arbetskraft – endast arbetarklassen är kapabel att bryta bourgeoisins grepp om de viktigaste produktions- och utbytesmedlen.⁶

Naturligtvis hade arbetarklassen genomgått dramatiska förändringar – tillsammans med det dramatiskt föränderliga kapitalistiska systemet – under de nio decennier som gått sedan Lenin och Plechanov skrev det programmet, och Mandel hade ägnat sig åt att studera denna utveckling i minst tre decennier före debatten med spartakisterna. 1968 beskrev han till exempel

ökad integration av det intellektuella arbetet i produktionsprocessen, det intellektuella arbetets tilltagande standardisering, enhetlighet och mekanisering, den tilltagande omvandlingen av de universitetsstudierande från oberoende yrkesmän och kapitalistiska företagare till löntagare som framträder på en specialiserad arbetsmarknad – marknaden för kvalificerat intellektuellt arbete, där tillgång och efterfrågan får löner att variera på samma sätt som de gjorde på marknaden för kroppsarbete före fackföreningarnas tid, men variera kring den axel som bestäms av kostnaderna för reproduktion av kvalificerat intellektuellt arbete.

Vad innebär dessa utvecklingstendenser om inte det intellektuella arbetets tilltagande proletarisering, dess tendens att bli en del av arbetarklassen?⁷

⁵ Kellner, 433–439; ”Spartacist League Debates Ernest Mandel”, *Spartacist*, nr 52, hösten 1995, 9–23 ([Kampen för en socialistisk världsrevolution](#)). För en väsentligt utökad version av hans föredrag, se Ernest Mandel, ”World Socialist Revolution Today. Sectarianism vs. Revolutionary Marxism” i *In Defense of Marxism*, nr 125, maj/juni 1995, s 18-41, som finns i PDF-format på Marxist Internet Archive: [In Defense of Marxism, No 125, May, 1995](#).

⁶ Mandel, *Spartacist*, nr 52, s 10. [se föreg. not]

⁷ Ernest Mandel, [Arbetarna under neokapitalismen](#).

Under årens lopp observerade Mandel en global process som, genom olika och motstridiga utvecklingar, gjorde arbetarklassen större och starkare än någonsin. Med hans egna ord:

Det är sant att den miljarder starka armén av löntagare över hela världen inte växer i samma takt i alla länder och vid alla tidpunkter, och att deras levnadsstandard och arbetsvillkor inte för dem närmare varandra än de varit vid alla tidpunkter i det förflutna. Arbetarklassens utveckling fortskrider inte på ett linjärt sätt. Den minskar (och blir mindre kvalificerad) i vissa sektorer, regioner eller till och med länder, medan den växer och blir mer kvalificerad i andra. Men det finns inga data som bevisar att den långsiktiga, globala tendensen är en [numerisk] nedgång, tvärtom. (s 357)

Kellner beskriver Mandels ”syn” på nya utvecklingar i klasskampen:

Den större rollen för de ”nya sociala rörelserna” står inte i motsats till löntagarnas roll som potentiellt revolutionärt subjekt. Basen för dessa rörelser är i allmänhet ”proletär” enligt ovan nämnda definition [av Lenin och Plechanov]. Inte heller [är] dess påstådda småborgerliga sammansättning [en realitet], utan [speglar istället] en process av åtskiljande från en i stort sett konservativ officiell arbetarrörelse, som är mindre lockande i många frågor kopplade till frigörelse, vilket har lett till att den har bildat sig ”utanför”. (s 357)

Kellner ger följande kritiska omdöme: ”Man hoppas att många fler kommer att inspireras av Mandels entusiasm och låta sig motiveras att leva hans slags liv, men utan att ge efter för ett ogrundat politiskt förtroende eller några av hans mer tvivelaktiga idéer.”

Han tillägger: ”I slutändan skulle något annat än kritisk godkännande inte vara i Mandels anda.” I det sista stycket i sin studie betonar han att ”Mandels försök att kritiskt återuppliva den marxistiska traditionen som helhet, på grundval av omfattande empiriska fynd, endast kan fortsätta genom kollektivt arbete ...” (s 439, 445)

Och oskiljaktigt från en sådan kollektiv teoretisk utveckling är naturligtvis dess dynamiska samspel med erfarenheterna från masskampen för en livskraftig framtid och en bättre värld.

Paul Le Blanc har varit aktiv i den socialistiska rörelsen i sex decennier och identifierar sig med Fjärde internationalen sedan 1972. Han är medlem i *Solidarity*, *Tempest Collective* och *Democratic Socialists of America*. Han är pensionerad professor i historia och sitter i redaktionen för *Complete Works of Rosa Luxemburg* (Verso). Hans senaste bok är *Lenin: Responding to Catastrophe, Forging Revolution* (Pluto, 2023).

Lästips

[Arvet efter Ernest Mandel](#). Antologi (1999)

[Mandel 25 år efteråt](#). Artikelsamling (2020)

Kristof De Rynck: [Moral & etik i det politiska engagemanget hos Ernest Mandel](#)

Jan Willem Stutje: *Ernest Mandel – A Rebel's Dream Deferred* (2009)

Walter Lotens: [Ernest Mandel 1923-1995 - rebellen mellan dröm och dåd](#). Recension av ovanstående.

Catherine Samary: [Mandels syn på övergången till socialismen](#)